

Дитяча безпритульність як один із факторів дитячої злочинності

*Заворотько Т., студентка групи ЖТ-02
Науковий керівник – Кононенко О.Я.,
ст. викладач кафедри права СумДУ*

У всьому світі визнано, що діти – це майбутнє кожної країни, перспективи її економічного, соціального й демографічного розвитку і що у той самий час діти – найбільш незахищені від небезпечних суспільних факторів. Збільшується дитяча бездоглядність, поширюються асоціальні явища серед дітей. Спостерігається деформація життєвих орієнтирів значної частини молоді. У цих умовах особливої актуальності набуває аналіз становища дітей в Україні та розробка, втілення в життя системи заходів щодо його поліпшення.

Тому **об'єктом нашого дослідження** є соціальна категорія - діти, їх місце в соціальній структурі суспільства, статус, умови існування.

Предмет дослідження – дитяча безпритульність, яка розглядається як один із факторів дитячої злочинності.

Мета нашого дослідження: виявити причини та наслідки дитячої безпритульності, з'ясувати її зв'язок із злочинністю, проаналізувати становище дітей в умовах сучасності, знайти шляхи подолання дитячої безпритульності.

В американській психології і кримінології розглядувані проблеми дитячої безпритульності досліджуються починаючи з 30-х років ХХ ст. Упродовж 90-х р. ХХ ст. вуличні діти стали об'єктом уваги й в Україні [2, с.15].

У площині мого дослідження викликають інтерес праці науковців минулого та сучасного: А. Макаренка, Ж.-Ж. Руссо, І. Назарової, С. Ослон. Проблемам кримінально-правового регулювання суспільних відносин у сфері нормального розвитку дітей були присвячені роботи М.М.Биргеу, В.І.Женунтія, С.М.Рахметова, Н.С.Юзікової. Окремі факти стосовно подолання дитячої безпритульності та бездоглядності знаходимо у роботах А.Є. Шевченка, М.М. Лагоши, В.Г. Вовка.

Дитячу безпритульність і бездоглядність політологи, соціологи і правознавці нашого часу відносять до соціальних хвороб, характерним для будь-якого цивілізованої держави, в тому числі й України, безпосередньо пов'язаних з політичним, економічним розвитком країни, функціонуванням її правової системи. Тому виконання умов Конвенції про права дитини та Всесвітньої декларації вимагає цілеспрямованих дій української держави щодо створення сприятливих умов для розвитку дітей [3, с. 56].

Відповідно до Закону України "Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей" від 02.06.2005 безпритульними є діти, які були вимушені залишити або самі залишили сім'ю чи дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання [1].

Головний акцент у питанні безпритульності слід зробити на причинах несприятливого становища підростаючого покоління в суспільстві, неправомірної поведінки дітей та молоді. Особливу увагу потрібно звернути на безпритульність дітей як фактору злочинності. Не бажаючи примиритись з реальністю, у більшості випадків діти йдуть із домівок, шукаючи вирішення своїх проблем на вулиці. У значній кількості таких дітей фактично немає сімей, тому що їх батьки п'ють, жебракують, перебувають у місцях позбавлення волі. Інші діти виходять на вулицю через бідність сімей, перенаселення житла, експлуатацію та різні види насилля, фізичного, сексуального, психічного в тому числі. Численні дослідження засвідчують, що переважна більшість неповнолітніх злочинців виховувались у неблагополучних сім'ях [4, с. 45].

Отже, неблагополучною може бути сім'я, де панує злиденність і сім'я матеріально незабезпечена. Саме цим можна пояснити, що біля 12 тис. дітей щороку стають фактичними сиротами при живих батьках (соціальне сирітство) [2, с.23].

Безпритульність, бродяжництво призводить до жахливих наслідків (якщо державні виховні структури не спрацьовують ефективно щодо запобігання такому процесові) – алкоголізму, наркоманії, бандитизму, злодійству. Психологи звикли називати «дітей вулиці»

людьми з девіантною поведінкою, тобто з такою, що відхиляється від норми. Оскільки вона завжди знаходиться на межі між життям у рамках закону та криміналом. Водночас психолог Юрій Калашников вважає, що корінь зла — це саме суспільство, яке не вміє виховувати дітей. За його оцінками, життя лише 30—40% безпритульних дітей пройшло за сценарієм: батьки від безвихідності п'ють, діти — страждають. Інші ж віддають данину моді і вибирають субкультуру бродяжництва. Формальний контроль з боку соціальних служб не вирішує проблеми: те, що дитина живе на вулиці й не хоче повертатися додому, — це наслідок. А причина — в родині й оточенні, з якого дитина випадає й стає більш ніж потенційним правопорушником [7, с. 8].

Для нашого дослідження було взято Сумський обласний притулок для дітей служби у справах дітей Сумської облдержадміністрації. Усього за півроку 2011 року там перебувало 148 дітей, з них 16 доставлено з вулиці (6 самовільно залишили сім'ю, 3 самовільно залишили інтернатний заклад, 7 дітей знайдені), 123 вилучені з родини, 1 дитина звернулась самостійно, 2 дитини переведені з інших притулків, 6 доставлені з приймальників-розподільників. Отже, ситуація навколо явища безпритульності та бездоглядності характеризується відсутністю очевидних позитивних результатів — кількість дітей на вулиці фактично достовірно не визначено — і продовжує розвиватися по своїм принципам та закономірностям. Загальна кількість безпритульних дітей в Україні коливається від одного до двох мільйонів.

Дитяча безпритульність як соціальне явище досить часто висвітлюється на шпальтах засобів масової інформації. Яскраво проблема дитячої безпритульності висвітлена в матеріалі «Чужі = рідні» газети «Тиждень» (№ 50, 9 грудня 2011 року) «За офіційною статистикою, соціально незахищених хлопчиків та дівчаток в Україні понад 250 тис., за неофіційними даними — вдвічі більше», — пише журналістка Олена Чекан [6]. Отже, проблема дитячої безпритульності та пов'язаної з нею злочинності потребує негайного вирішення, адже існує вже дуже давно. Лише в останні роки політика держави щодо соціального захисту безпритульних дітей почала ґрунтуватися на положеннях законів України "Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх", "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю", "Про охорону дитинства", "Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей"

Подолання негативних явищ дитячої бездоглядності та безпритульності, які є визначальним фактором злочинності краще проводити у вигляді профілактичних заходів серед яких:

- виявлення неблагополучних сімей та сприяння забезпечення захисту прав дітей, які виховуються в них;

- виявлення дітей вулиці, дітей, що залишились без опіки батьків внаслідок смерті родичів, виїзду батьків за кордон та дітей із неблагополучних сімей та забезпечення соціального супроводу дітей та їх родин шляхом надання комплексу адресних соціальних послуг та сприяння забезпечення захисту прав дітей;

- створення умов для соціальної та психологічної реабілітації кризових родин з метою подолання кризової ситуації в середині сім'ї;

- здійснення контролю за відвідуванням дітьми з кризових родин навчальних закладів, загальноосвітніх шкіл;

- діяльність, направлена на повернення дітей вулиці в сім'ю (перенаправлення їх у притулок для неповнолітніх, розшук батьків, допомога у поверненні в родину);

- координація зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності у вирішенні питань соціального захисту неповнолітніх і організації робіт, пов'язаних із запобіганням бездоглядності, правопорушенням серед них;

- здійснення контролю за умовами утримання і виховання неповнолітніх у спеціальних установах для неповнолітніх, організація виховної роботи в навчальних закладах і за місцем проживання [5, с. 237].

Одним із виходів із ситуації безпритульності дітей та пов'язаної з нею девіантної поведінки можуть стати ті дитячі будинки сімейного типу та прийомні родини. Основна мета

цих закладів – тимчасове утримання й виховання сиріт чи дітей, які опинилися без батьківського піклування. Саме там так звані діти вулиці проходять адаптацію до життя в нормальних умовах: звикають до піклування старших, до відвідування дитсадка, занять у школі та в різних гуртках, врешті-решт, перестають викрадати та вчиняти правопорушення на вулицях. Відповідно спостерігається позитивна динаміка – створюються дитячі будинки сімейного типу та прийомних сімей. Підтвердженням цього є діаграмні дані [6].

Профілактика дитячої безпритульності представляє собою доволі складну задачу, вирішення якої у багатьох аспектах залежить від поставлених цілей і обраних засобів її реалізації. Ось тому особливу актуальність набуває юридично-правова робота з дітьми та молоддю, профілактика злочинів та правопорушень, що вчиняються неповнолітніми. Відповідно Сумський обласний притулок для дітей служби у справах дітей Сумської облдержадміністрації, провівши заходи по подоланню дитячої безпритульності, має такі результати: 125 дітей вибуло з інтернатного закладу, з них: 69 дітей повернуто в сім'ю, 2 дитини повернуто до інтернатних закладів, дитячих будинків, 2 дитини усиновлені, 4 дитини влаштовані під опіку, 10 дітей влаштовано у сім'ю чи будинок сімейного типу, 11 дітей влаштовано до інтернатних закладів. Все ж простежується позитивна тенденція хоча б часткового усунення дитячої безпритульності, а відтак і дитячої злочинності.

Відповідно у ході нашої роботи з'ясовано, що існування протягом довгого часу масових масштабів безпритульності неповнолітніх стає чинником, що негативно впливає і на етичний розвиток суспільства: люди звикають до голодних, обірваних дітей і підлітків, намагаються їх не помічати, знаходять способи виправдати свою бездіяльність або заспокоюють себе дрібним подаянням. Відповідну постає проблема у правильному формуванні громадської свідомості. Ось чому розбудова України як демократичної правової держави потребує ретельного аналізу законодавства як важливої умови забезпечення прав і свобод людини. Особливо це стосується найбільш вразливої категорії нашого населення – дітей.

Література:

1. Закон України "Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей" // Відомості Верховної Ради України Відомості Верховної Ради України. - 2011, № 27.- ст. 354.
2. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах: тематична Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2001 року. – К.: Державний ін-т сім'ї та молоді, 2002. – 144с.
3. А.П. Майорова. Дети улицы. Образование и социальная адаптация безнадзорных детей / А.П. Майорова.– М.: Инфра-М, 2001, 456 с.
4. Мацковский М. С. Социология семьи: проблемы, теории, методологии и методики / М.С. Мацковский .- М., 1989. – 234с.
5. Охорона дитинства: теорія, досвід, перспективи. Матеріали конференції, присвячені 80-річчю від дня заснування державного показового Дитячого містечка імені III Комінтерну в Одесі. – О., 2001.
6. Чекан О. Чужі = рідні / О.Чекан // Тиждень. – 2011. - № 50.
7. http://uk.wikipedia.org/wiki/Безпритульні_діти